

Rädda Barnen

Alla barn har rätt! **- att veta om sina rättigheter**

Ett inspirationsmaterial för att arbeta med barnets rättigheter. Övningar och inspiration för årskurs 6 och uppåt.

Innehåll

Inledning	3
Så här kan du använda materialet	3
• Att använda sig av värderingsövningar	3
• Heta stolen	4
Kort om barnkonventionen	4
• Lite mer om artikel 12	5
• Vem kontrollerar att barnkonventionen följs?	5
• Ung röst	5
Övningar	6
Quiz	7
Ta ställning!	8
Vad är barnkonventionen och hur kom den till?	10
Luftballongen	12
Loppan	13
Byt stol!	14
Elefanten har rymt	16
Testa din skola!	17
Påverka din vardag!	18
Följer Sverige barnkonventionen?	19
Tips på fler aktiviteter	20
Länkar	21
Bilagor	22
Quiz - frågor, facit och svarsmall	23-26
Lättläst version av barnkonventionen	27
Loppan	28
Mall - undersök din skola	29

INLEDNING

Varsågod! Här kommer ett användarvänligt material med syfte att erbjuda dig som lärare/ledare övningar för att kunna introducera, diskutera och arbeta med barnets rättigheter och barnkonventionen. Tanken är att detta material ska öka kunskapen om barnkonventionen och särskilt fokus har lagts på de två grundprinciperna: alla barns lika värde och rätten att uttrycka sin mening. Övningarna är valda så att de ska engagera och ge verktyg för att uttrycka tankar och åsikter.

Så här kan du använda materialet

Övningarna i häftet behöver inte användas i en viss ordning; ni väljer vilka övningar som passar er utifrån exempelvis tidigare förkunskaper och ålder hos deltagarna. Det finns även tips på aktiviteter som ni kan genomföra under exempelvis en temadag och länkar till annat material som handlar om barnets rättigheter och barnkonventionen. När det behövs särskilt material till övningen har vi bifogat det längst bak i häftet.

Vid varje övning/uppdrag finns en tidsangivelse. Denna är endast en uppskattning och kan givetvis variera bland annat beroende på hur omfattande ni väljer att göra övningarna.

Att använda sig av värderingsövningar

I materialet finns en del värderingsövningar. Om man inte har använt sig av värderingsövningar som metod tidigare är det viktigt att läsa igenom nedanstående information. Värderingsövningar är ett sätt att starta samtal och väcka tankar; en metod som hjälper till att medvetandegöra våra attityder, intressen och mål. Värderingsövningar startar en process och leder ofta till att deltagarna lär sig lyssna, uttrycka sina åsikter och ta ställning. Det är viktigt att ha ett mål och ett syfte med vad du vill uppnå med en värderingsövning. Det ska inte finnas rätt och fel - det handlar om just värderingar.

Din roll som ledare är viktig. Skapa en stämning i gruppen som är tillåtande och nyfiken. När du jobbar med värderingsövningar är det viktigt att:

- lyssna utan att avbryta eller kritisera
- lyssna med respekt
- deltagarna alltid har rätt att säga "pass" om de vill avstå
- det som sägs stannar i rummet
- ledaren är neutral, alltså inte själv tar ställning
- ställa öppna frågor

Var tillåtande, stoppa kommentarer som förlöjligar och härskar, hjälp deltagarna att formulera sina värderingar, skapa en lyssnande miljö och var inte dömande. Det är extra modigt att våga stå själv för en åsikt utan att ha någon bredvid sig, men det kan också vara jobbigt. Om någon står själv så gå och ställ dig bredvid den personen. Ge deltagarna möjlighet att byta plats/åsikt efter att de har hört varandras tankar.

Heta stolen

Värderingsövningar återkommer ofta i materialet och just heta stolen föreslås flera gånger. Därför följer en kortare beskrivning nedan.

Sitt i en cirkel. Det ska vara en stol mer än antalet deltagare. Ledaren har förberett ett antal påståenden som är generella. Du som ledare läser upp ett påstående i taget. De deltagare som håller med byter stol (den tomma stolen finns om det endast är en deltagare som byter stol). Om deltagaren inte håller med, inte vet eller inte hinner ta ställning så sitter han/hon kvar.

Be gärna några av dem som bytt stol respektive suttit kvar att berätta hur de tänkt efter varje påstående. Här är det viktigt att betona att det är okej att passa. I en riktig värderingsövning finns inget rätt eller fel. Tips! Undvik negationer i påståenden.

Kort om barnkonventionen

Den 20 november 1989 var en historisk dag för världens barn. Då antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen) som nu är internationell standard. Barnkonventionen slår fast att alla barn och ungdomar upp till 18 års ålder har samma rättigheter. Nästan alla länder i världen har anslutit sig till den. Aldrig tidigare har uppslutningen kring en FN-konvention varit så stor. Barnkonventionen består av 54 artiklar.

Artiklarna i barnkonventionen är universella. De gäller för alla barn oavsett var man bor, vilken kultur eller religion man tillhör. Alla artiklar är lika viktiga och bidrar till en helhet. Detta har varit en viktig och bärande tanke i arbetet med konventionen. I sitt arbete med att ta fram riktlinjer för regeringarnas arbete med barnkonventionens genomförande identifierade FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) efter en tid fyra grundprinciper i konventionen. Man kan se dessa principer som ett ramverk i arbetet för barns rättigheter. De kan också underlätta tolkningen av konventionen. De är vägledande för hur alla artiklar ska tolkas och förverkligas. Grundprinciperna kan sägas utgöra konventionens huvuddrag och barnsyn. Konventionens barnsyn innebär bland annat att man utgår ifrån det enskilda barnet, ser barnet som subjekt inte objekt och har tilltro till barnets fulla kapacitet och kompetens.

Grundprinciperna:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Inget barn får diskrimineras. Alla barn har rätt att få växa upp som fria och självständiga människor. (Artikel 2)
- Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn. Det betyder att beslutsfattare alltid måste visa vilka konsekvenser ett beslut får för barn, och att de olika överväganden som har gjorts ska redovisas. (Artikel 3)
- Barn har inte bara rätt till liv, utan också till utveckling. Varje land ska sträva efter att alla barn får en god uppväxt och möjligheter att utvecklas fritt. (Artikel 6)
- Barn har rätt att fritt uttrycka sin mening och ha inflytande över sin situation, i förhållande till ålder och mognad. Vuxna ska lyssna till, respektera och väga in barnets egna åsikter i alla beslut som rör barnet. (Artikel 12)

Lite mer om artikel 12

Att lyssna till barn och unga på riktigt innebär att de ska få tycka till i frågor som rör dem. Det innebär även att vara med och påverka stora beslut som exempelvis rekrytering, budget och planering i kommunen eller på skolan. Det är viktigt att utifrån barnets ålder och mognad skapa förutsättningar för inflytande. Det kan exempelvis innebära att anpassa information så att barn och unga kan ta den till sig. Det är också viktigt att fråga barn och unga vad de själva vill tycka till om och på vilket sätt. När ett beslut sedan har fattats, bör man återkoppla till barnet/n och berätta om beslutet, på vilket sätt man har tagit till sig dess åsikter och vilka konsekvenser det får.

De som fattar beslut om saker för barn – i skolan, i hemmet, på fritiden, och i samhället – måste ha kunskap om och förstå hur barn har det. Utan att veta det kan de inte fatta bra beslut. Beslutsfattare måste samla in information som de kan få från till exempel myndigheter. Statistiken kan handla om barn som är fattiga, mobbade, utsatta i hemmet, mår psykiskt dåligt, har en funktionsnedsättning och så vidare. Inga barn får glömmas bort.

Vem kontrollerar att barnkonventionen följs?

När en stat bestämmer sig för att följa barnkonventionen skriver de först under. Nästa steg är att ratificera. Det betyder att staten då är juridiskt bunden av konventionens innehåll. Endast två stater, USA och Somalia, har valt att inte ratificera barnkonventionen, men de har skrivit under vilket innebär att de uttryckt en avsikt att så småningom ansluta sig fullt ut.

De stater som har ratificerat barnkonventionen måste lämna in skriftliga rapporter vart femte år till FN:s barnrättskommitté om vad de gjort för att förverkliga barnkonventionen. Kommittén diskuterar sedan med representanter från statens regering och ger rekommendationer om saker som bör förbättras. Den svenska regeringen har hittills skickat fem rapporter till kommittén. Rädda Barnen skriver alltid en tilläggsrapport där vi ger vår syn på hur konventionen efterlevs i Sverige. Här skickar Rädda Barnen med barns och ungas egna åsikter från undersökningen Ung röst. Vi stöder också organisationer och nätverk i andra länder med att skriva alternativa rapporter till barnrättskommittén.

Ung röst

Ung röst är Rädda Barnens egen omfattande undersökning med barn och unga över hela landet. Frågeställningarna bygger både på den kritik Sverige fått från FN:s barnrättskommitté, och nya områden där Rädda Barnen önskar ta reda på hur barn och unga upplever att de får sina rättigheter tillgodosedda. Rädda Barnen sprider och använder resultatet av Ung röst i många sammanhang; lokalt, nationellt och internationellt. Resultatet från undersökningen används dagligen i Rädda Barnens arbete med att stärka barns och ungas rättigheter i Sverige. Bland annat lämnas resultatet till barnrättskommittén inför deras granskning av Sverige.

Övningar

QUIZ

VAD KAN DU OM DINA RÄTTIGHETER?

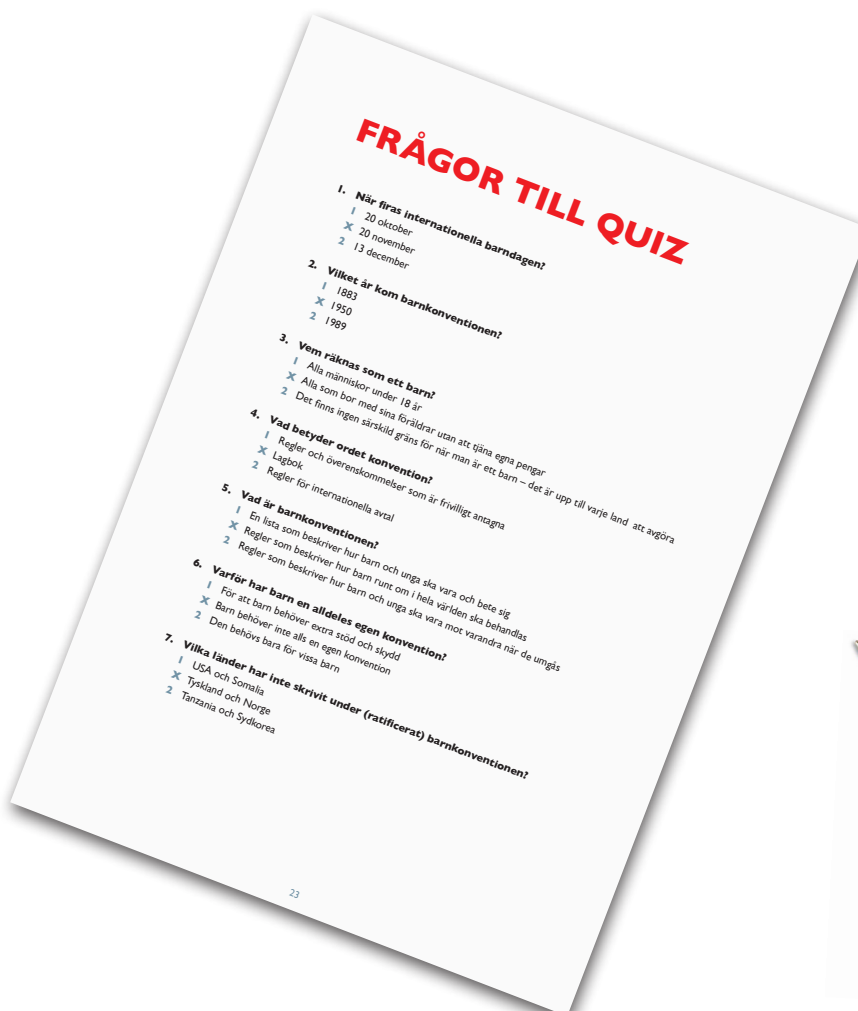
Tid:
1 tim

Mål: Att orientera sig i och introduceras till barnkonventionen och dess innehåll. Svaren hittar ni i inledningstexten om barnkonventionen och i facit (se bilaga).

Material: Frågemall, svarsformulär och facit finns som bilaga. Pennor och eventuellt tejp eller häftmassa om ni vill göra en tipsrunda av frågorna. Då kan ni även genomföra övningen utomhus.

Beskrivning

Mallar finns bifogade längst bak i häftet. Läs upp frågorna och be deltagarna fylla i det alternativ som de tror stämmer överens med verkligheten. Gå sedan igenom frågorna och låt deltagarna resonera kring hur de svarat.

TA STÄLLNING!

VÄRDERINGSÖVNING

INTRODUKTION TILL BARNETS RÄTTIGHETER

**Tid:
40 min**

Mål: Att introduceras till, och orientera sig i, frågeställningar som berör barnets rättigheter och barnkonventionens användbarhet. Att väcka tankar, starta samtal och processer som kan leda till att deltagarna får uttrycka sina åsikter och ta ställning i frågor som rör deras rättigheter.

Material: Två lappar med JA och NEJ på. Alternativt en stol till varje deltagare + en extra.

Beskrivning

Sätt en lapp som det står JA på i ena delen av rummet och en som det står NEJ på i den andra. Läs upp påståendena och låt deltagarna välja ja- eller nejsidan. Var noga med att poängtera att det inte finns ett rätt eller fel svar och att det är helt okej att ändra sig både under och efter att övningen genomförts. Övningen kan också genomföras som heta stolen. Be då deltagarna sitta på varsin stol i en ring (ställ in en tom stol) och låt dem resa sig upp och byta plats om de håller med om påståendet. Fråga därefter varför deltagarna valt som de gjort. Läs gärna om värderingsövningar i inledningen. Under varje påstående finns det stöd för dig som leder övningen om vad det står i barnkonventionen gällande det omnämnda påståendet. Ett tips är att inleda övningen med enkla ställningstaganden så som ”*jag åt gröt till frukost*” eller ”*jag har vita sockar på mig*”.

• Barn har det bra i Sverige

Även om Sverige är ett bra land att växa upp i jämfört med andra länder får Sverige ändå kritik från FN:s barnrättskommitté för att staten inte efterlever barnkonventionen på alla områden. FN:s barnrättskommitté ställer höga krav på Sverige eftersom varje land ska genomföra rättigheterna i barnkonventionen till det yttersta av sina tillgängliga resurser (artikel 4).

• Föräldrar vet vad som är bäst för barn

Det är i första hand föräldrarna som har ansvaret för sitt barn. Föräldrarna ska alltid tänka på vad som är bäst för barnet. Samhället ska hjälpa föräldrarna så att de kan vara bra föräldrar (artikel 5, 18). Barn har alltid rätt att bli lyssnade till i frågor som rör dem (artikel 12).

• Sommarlov är bra för barn

Barn har rätt till lek, vila och fritid enligt barnkonventionen (artikel 31). Men för många barn kan ett lov vara tufft om man exempelvis har det jobbigt hemma eller om familjen inte har råd att göra det som andra familjer gör.

- **Vuxna lyssnar på barn**

Alla barn har rätt att bli lyssnade till i frågor som rör dem.

- **Barn bör få reda på sanningen**

Barnet ska ha tillgång till riktig information genom att till exempel kunna läsa bra tidningar och böcker och få information på annat sätt, till exempel via radio, TV och internet (artikel 17). Länderna ska ha lagar som skyddar barnet mot filmer och texter som kan skada barnet.

- **En förälder har rätt att läsa sitt barns dagbok**

Enligt barnkonventionen (artikel 16) har barn rätt till ett privatliv. Det kan till exempel vara att föräldrar inte ska läsa sina barns mejl, sms och dagböcker. Det kan också innebära att barnet ska kunna stänga en dörr och få vara i fred när han/hon går på toaletten i skolan.

- **Man blir vuxen när man fyller 18 år**

Artikel 1 i barnkonventionen handlar om vem som är barn. Alla människor under 18 år är barn.

- **Jag vet vem jag ska vända mig till om jag eller en kompis mår dåligt**

Enligt barnkonventionen är staten skyldig att se till att samhället erbjuder stöd och skydd om barn far illa eller mår dåligt. Exempelvis elevhälsovård, socialtjänst (artikel 39).

VAD ÄR BARNKONVENTIONEN OCH HUR KOM DEN TILL?

**Tid:
40 min**

Mål: Att få förståelse för hur barnkonventionen kom till och varför. Många barn i Sverige vet inte vad barnkonventionen är eller vad den innehåller. Då är det också svårt att använda barnkonventionen i sin vardag. Målet med denna övning är att deltagarna ska förstå varför barnkonventionen finns och att den innehåller rättigheter som är framtagna med utgångspunkt i vad barn behöver och varför.

Material: Kan genomföras på olika sätt. Förslagsvis kan ni ta två större pappersark som det står BRA respektive DÅLIGT på och ge deltagarna postit-lappar.

Beskrivning

Dela upp deltagarna i grupper. Ställ frågan vad som är bra för barn och vad barn behöver (barn= människor upp till 18). Låt deltagarna diskutera vad de skrivit och be dem motivera varför. Låt deltagarna sedan välja ut några saker som de anser vara särskilt relevanta och skriva ner dem på postit-lappar. Be dem sätta upp lapparna på arket som det står BRA på. Ställ därefter frågan vad som är dåligt för barn och gör samma sak med det andra arket. Sätt dessa två ark bredvid varandra. Förklara sedan att det är ungefär så här som barnkonventionen kom till. Världens länder samlades och jobbade sig fram till vad som var bra och dåligt för barn samt vad barn behöver. Därefter sammanfattades dessa i 54 punkter på en lista som idag kallas barnkonventionen. Punkterna kallas för artiklar. Det som är bra för barn ska varje land, som skrivit under på att följa barnkonventionen (ratificerat den), göra och det som är dåligt ska de motverka.

Diskussionsunderlag

Efter övningen kan ni diskutera vidare om hur barnkonventionen kom till. Innan barnkonventionen togs fram fanns det redan konventioner (regler) om hur människor runt om i världen fick behandlas och inte behandlas – mänskliga rättigheter. Men man upptäckte att det fanns vissa grupper i världen, exempelvis barn, som var särskilt utsatta och i behov av ett starkare skydd. FN bedömde därför att en särskild konvention med fokus på barns rättigheter var nödvändig. Konventionen skulle stärka barns ställning och lyfta fram barn som individer med egna rättigheter.

Barnkonventionen är resultatet av tio års diskussioner och förhandlingar mellan regeringar, organisationer och experter inom olika områden gällande vad som är bra och dåligt för barn samt vad barn har behov av. Förberedelser pågick fram till den 20 november 1989 då FN:s generalförsamling antog barnkonventionen.

Barnkonventionen innehåller rättigheter som varje barn ska ha och det gäller alla upp till 18 år som bor eller vistas i ett land som har ratificerat konventionen. Sverige måste göra sitt allra bästa för att det som står i barnkonventionen ska bli verklighet. Till exempel måste Sveriges

egna lagar och regler stämma överens med rättigheterna i konventionen. Sverige ska se till att barns rättigheter inte glöms bort utan respekteras överallt i samhället, varje dag. Regeringen ska också se till att både barn och vuxna får reda på vilka rättigheter barn har. Rättigheterna kallas för artiklar. Det finns 54 artiklar i barnkonventionen. Alla barn har samma rättigheter och är lika värdefulla. Varifrån barnet kommer, till exempel vilket kön, språk, religion och hudfärg barnet har, spelar ingen roll. Barnet har rätt att bli behandlad med respekt av andra människor.

LUFTBALLONGEN

EN ÖVNING OM VAD SOM ÄR VIKTIGT I LIVET FÖR ATT MÅ BRA

**Tid:
40 min**

Mål: Att undersöka vad barn och unga behöver för att må bra och överleva. Att fundera över hur saker hänger ihop och om det går att välja ut något som är det absolut viktigaste.

Material: Penna, papper och en bild på en luftballong.

Beskrivning

Rita eller sätt upp en luftballong på tavlan. Berätta för deltagarna att de nu ska ge sig av på en resa långt bort i en luftballong. I korgen har de med sig tio paket som innehåller:

- leksaker
- en ren miljö att leva i
- att gå i skolan
- kläder och bostad
- musik, serietidningar, böcker och film
- att fritt få säga vad man tycker om saker och ting
- lek och fritid
- mat och vatten
- frihet och att få tillhöra vilken religion man vill
- kärlek och omsorg av föräldrar och vänner

Men plötsligt börjar ballongen att sjunka! Resenärerna måste kasta något som de har i korgen överbord för att den ska bli lättare. Vilket paket avstår de från först? Men trots det så fortsätter ballongen att sjunka, så resenärerna måste kasta fler paket.

Be deltagarna gå samman två och två eller i små grupper. Be dem jobba en stund med att lista och rangordna i vilken ordning de skulle kasta ut paketen. Samla sedan hela gruppen och gå igenom hur de olika grupperna löst uppgiften. Vilka paket slängdes först? Varför det? Vad vill man ha kvar längst? Varför? Slutligen försöker ni tillsammans att enas om en gemensam turordning som ni skriver ner på tavlan eller ett större ark.

Diskussionsunderlag

I barnkonventionen finns många rättigheter som alla är viktiga. Finns det rättigheter som är viktigare än andra? Artiklarna i barnkonventionen hör ihop och ofta brukar det sägas att den är odelbar. Håller deltagarna med om det? Kanske är en del saker viktigare för vissa medan andra är viktigare för någon annan. Vad kan det bero på?

LOPPAN

- LÄR VARANDRA OM BARNKONVENTIONEN

**Tid:
40 min**

Mål: Att börja prata om barnkonventionen och barnets rättigheter på ett enkelt och kreativt sätt.

Material: Sax, färgpennor, mall som finns i bilagorna, kort version av barnkonventionen. Barnkonventionen finns sammanfattad i bilagorna och/eller på Rädda Barnens hemsida. (Instruktioner för att göra loppa finns att hitta på internet. Ni kan bara googla på: *att göra en loppa*.)

Beskrivning

Denna övning passar framför allt barn upp till 13 år. Ge deltagarna mallen som finns i bilagorna. Be dem att göra loppa och fundera över hur de skulle kunna använda denna för att lära andra barn om barnets rättigheter och barnkonventionen. De får också själva fundera ut vad de tomma sidorna ska fyllas med.

Diskussionsunderlag

Innan eller efter att deltagarna gjort sin loppa kan ni diskutera vidare om vad som står i barnkonventionen. Exempelvis: att alla barn har samma rättigheter och är lika värdefulla. Det spelar ingen roll varifrån barnet kommer, vilket kön, språk, religion och hudfärg hon/han har.

Bland annat har alla barn rätt:

- att bli behandlad med respekt av andra människor.
- till mat, vatten, bostad och hälso- och sjukvård.
- att utvecklas och vara med och påverka samhället de lever i.
- till utbildning och att skyddas mot våld.
- att uttrycka sina egna idéer och åsikter, rätt till information och rätt att vara med och fatta beslut i frågor som rör dem.

De här rättigheterna, och några till, finns samlade i något som kallas för barnkonventionen. Barnkonventionen är en samling punkter om vad som är bra och dåligt för barn samt vad barn har behov av. Punkterna kallas artiklar och det finns 54 stycken. Artiklarna 2, 3, 6 och 12 kallas för barnkonventionens grundprinciper. Dessa hjälper till att förstå de andra artiklarna. Alla artiklar i barnkonventionen hänger ihop. Alla rättigheter är lika viktiga.

BYT STOL!

- HETA STOLEN OM INFLYTANDE OCH DISKRIMINERING

**Tid:
40 min**

Mål: Att uppmärksamma och titta på sina egna, andras och samhällets perspektiv på barns och ungas inflytande i samhället. Att uppmärksamma och diskutera olika slags diskriminering som pågår i barns vardag och i samhället i stort. Samt att vidare resonera kring vad som skulle kunna göras åt de olika dilemman som uppkommer. Exempelvis; om flera av deltagarna håller med om att rasism finns på skolan kan man ställa följdfrågor så som; *vad skulle kunna göras åt det, vad kan deltagarna själva bidra med och vad kan skolan eller samhället göra?*

Material: Varsin stol + en extra

Beskrivning

Be deltagarna sitta på varsin stol i en ring. Läs upp påståendena. Be dem att resa sig upp och byta plats med någon annan om de håller med om påståendet. Var noga med att poängtera att det inte finns något rätt och fel svar och att det är helt okej att ändra sig både under och efter att övningen genomförts. Fråga därefter varför deltagarna valt som de gjort och be dem motivera. *Läs gärna mer om värderingsövningar i inledningen.*

Påståenden om inflytande:

- Barn har inflytande i det svenska samhället
- Det är viktigt att lyssna till vad barn och unga tycker
- Ungdomar vill engagera sig i frågor som berör dem
- Barn borde ha rösträtt
- Politiker intresserar sig för barns och ungas åsikter
- På vår skola lyssnar vuxna på eleverna
- Jag kan påverka saker på min skola

Påståenden om diskriminering:

- Skolan ska behandla alla elever lika
- Skolan ska betala för de elever som inte har råd att åka med på en klassresa
- Det är okej att bli kär i vem man vill
- Alla människor är lika mycket värda oavsett hur mycket pengar de har
- Jag har känt mig orättvist behandlad på grund av min ålder
- Tjejer och killar behandlas lika i Sverige
- Skolan är bra på att stoppa mobbning
- Rasism finns på vår skola

Diskussionsunderlag

Övningen utgår från artikel 2 och 12 som handlar om diskriminering respektive inflytande. Nedan följer kortfattad information om dessa artiklar som kan användas som stöd i diskussioner och frågor som kan uppstå under övningen.

I artikel 2 står att inget barn får bli diskriminerat. Att alla barn har samma rättigheter och är lika mycket värda. Inget barn får behandlas annorlunda eller olika för att man till exempel är från ett visst land, är tjej eller kille, religiös eller inte religiös, för vem man är kär i, eller om man har någon funktionsnedsättning. Man får inte heller behandlas olika på grund av sina föräldrars bakgrund eller om ens familj har lite eller mycket pengar. Barn får inte heller bli diskriminerade i förhållande till vuxna.

Exempel: Alla barn har rätt till en likvärdig utbildning. Ett barn som inte kan delta i utflykter, aktiviteter eller andra delar av undervisningen för att familjen inte har råd med avgifter och/eller den utrustning som krävs, eller på grund av att barnet har en funktionsnedsättning som gör att han/hon inte kan delta, är enligt barnkonventionen diskriminerat.

I artikel 12 står det om att alla barn har rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, utifrån deras ålder och mognad. Att vuxna ska lyssna på barn och att alla barn och unga har rätt att bli tagna på allvar. Det innebär även att vara med och påverka stora beslut som exempelvis rekrytering, budget och planering i kommunen eller på skolan. Det är viktigt att utifrån barnets ålder och mognad skapa förutsättningar för inflytande. Det kan exempelvis innebära att anpassa information så att barn och unga kan ta den till sig. Det är också viktigt att fråga barn och unga vad de själva vill tycka till om och på vilket sätt. De som fattar beslut om viktiga saker för barn – i skolan, i hemmet, på fritiden, och i samhället – måste ha kunskap om och förstå hur barn har det. Utan att veta det kan de inte fatta bra beslut.

ELEFANTEN HAR RYMT!

**Tid:
40 min**

Mål: Att deltagarna ska börja fundera över samt resonera och diskutera vilka sätt det finns att lösa ett problem eller en specifik situation på. Utifrån resultatet kan man sedan fundera över vad som behöver åtgärdas i den omnämnda situationen, hur det bör genomföras och av vem? Att hitta verktyg för hur man kan förändra, påverka och lösa olika situationer.

Material: Pennor, postit-lappar och tavla.

Beskrivning

Berätta för deltagarna att en elefant har rymt från cirkus och befinner sig inne i stan. Hur ska man göra för att få elefanten tillbaka till cirkusen som ligger långt utanför? Skriv ner alla förslag på tavlan. Låt alla förslag vara välkomna!

Deltagarna kommer antagligen med många lösningar. Uppmärksamma deltagarna på hur många förslag de faktiskt kommit fram till gemensamt. Byt nu ut situationen med elefanten mot en annan frågeställning. Exempelvis: skolan som Malin går på ska läggas ner vad ska hon göra? På en skola i Sverige har det varit bråk och mobbning vad kan man göra åt detta? Det finns inte tillräckligt med lärare i svenska skolor vad kan man göra åt detta? Kalle har skadat sig och ligger inlagd på ett sjukhus; hur kan han få hjälp med skolarbete och en bra fritid? Hur kan vi göra vår skola bättre? Hur vill vi att vår kommun ska bli bättre för barn och unga? Hur kan vi på vår skola få mer inflytande?

Antagligen kommer ni att ha hela tavlan full med förslag att utgå ifrån. Lista → prioritera → välj vad och hur ni vill gå vidare inom det valda temat. I detta häfte finns exempel på övningar som innehåller metoder som ni kan jobba vidare med. Se gärna *Testa din skola!* och *Påverka!*

TESTA DIN SKOLA!

**Tid:
1-3 tim**

beroende av hur omfattande uppdraget görs.

Mål: Att få kännedom om hur barn själva kan gå till väga för att uppmärksamma och identifiera olika delar i sin vardag som påverkar dem och deras vänner.

Deltagarna lär sig om hur de på ett demokratiskt tillvägagångssätt kan få mer inflytande i frågor som rör dem. Det behöver inte handla om just skolan utan skulle kunna vara något annat som deltagarna vill undersöka. (Kommunen i stort eller en specifik fråga, exempelvis hur kommunen tar emot flyktingar eller jobbar med mötesplatser för unga.)

För att kunna förändra något i sin vardag kan man behöva göra det stegvis, vilket kan göra det enklare. Exempelvis:

- Börja med att identifiera och formulera det som önskas förändras/förbättras.
- Gå därefter vidare med att kartlägga och undersöka det utvalda området.
- Resultatet ska sedan sammanställas och analyseras. Då har förhoppningsvis en bra bild av det utvalda området eller situationen vuxit fram. Det blir då enklare att titta på vilka delar som bör arbetas vidare med och vad som bör prioriteras.

Material: Papper, pennor och postit-lappar.

Beskrivning

Dela upp deltagarna i grupper. Be deltagarna att ta fram en undersökningsmall/checklista med punkter för de ämnen eller områden som de vill undersöka eller använd den redan framtagna, bifogade mallen.

Om ni inte använder er av mallen så finns det olika metoder för att "brainstorma" fram idéer. En som kan rekommenderas är *Elefanten har rymt!* (Se övning på sidan 16)

Mallen kan användas som inspiration. Mallen innehåller en checklista för att undersöka den egna skolan vilket kan vara konkret och bra att börja med. Den behöver dock inte handla om just skolan, den kan lika gärna handla om exempelvis fritiden eller om kommunen i stort. Låt sedan deltagarna gå ut och undersöka det som valts som studieobjekt. Klassen kan antingen dela upp frågorna mellan sig eller så undersöker mindre grupper samma fråga och jämför sedan vad man kommit fram till. Diskutera tillsammans kring resultatet.

Berätta att de kan ta hjälp av andra kompisar eller vuxna på skolan.

PÅVERKA DIN VARDAG!

**Tid:
1-4 tim**

Mål: Att undersöka och identifiera hur deltagarna själv kan påverka och förändra i sin vardag.

Material: Papper, pennor och postit-lappar.

Beskrivning

Be deltagarna sätta sig en och en och skriva ner fem saker de exempelvis vill förändra på sin skola (alternativt i kommunen, på fritiden eller liknande). Samla dem i helgrupp och be dem läsa upp minst två av sina förslag. Skriv ner förslagen. Gruppera gärna de förslag som liknar varandra. Ni kan även göra kategorier som exempelvis mobbning, jämställdhet eller trygga platser. Diskutera ett förslag eller en kategori i taget. Punkta sedan upp vad problemet är och hur det skulle kunna vara istället.

Skriv upp vad man kan göra för att få det bättre. Låt deltagarna skriva postit-lappar och sätta upp på tavlan. När tavlan är full av idéer ska deltagarna tillsammans välja vad som är viktigast. Alla sätter ett streck på det som de tycker är viktigast. Nu ska deltagarna identifiera vad de kan göra själva och vad som ligger på skolans ansvar. Markera lapparna med vem som har ansvar för vad. Nu är det dags att titta på hur deltagarna vill gå vidare med alla synpunkter och förslag.

Gör en prioriteringslista. Exempelvis kan ni rita upp ett trafikljus. Sätt de mest akuta lapparna på rött, de som inte alls är akuta på grönt och de som är mittemellan på gult.

Sedan är det dags att välja *hur* deltagarna vill genomföra och framföra sina budskap, förslag eller synpunkter. Kanske vill de skriva ett brev till rektorn, en insändare till tidningen eller bjuda in en politiker? Ordna en föreläsning, en debatt, en utställning, temadag eller andra event? Vill de starta en egen tidning, en egen organisation eller kanske till och med ett politiskt parti för att lyfta fram dessa frågor?

Gör därefter en handlingsplan som innehåller följande:

Hur: Välj tillvägagångssätt för att påverka.

Tidsplan: Skapa en tidsplan. *När ska det vara gjort?*

Ansvarsfördelning: Dela upp ansvaret: vem/vilka gör vad?

Nästa träff: Bestäm när ni ska ses för att arbeta med uppdraget.

Obs: Påminn dem som ni kontaktar att återkoppla inom viss tid.

FÖLJER SVERIGE BARNKONVENTIONEN?

**Tid:
1 tim**

Mål: Att ge deltagarna möjlighet att koppla barnkonventionen till sin egen vardag och undersöka svagheter och styrkor som Sverige har utifrån barnkonventionen. Att få insikt i hur FN:s barnrättskommitté arbetar och fungerar.

Material: Kort version av barnkonventionen (finns som bilaga eller på Rädda Barnens hemsida), papper och pennor.

Beskrivning

Dela in deltagarna i grupper om cirka fyra till fem personer. Dela sedan ut en lista över artiklarna i barnkonventionen. Se bilaga. Urvalet är gjort utifrån att dessa punkter kan tänkas ha relevans för deltagarna. Be deltagarna välja ut fem artiklar som de tror att Sverige är bäst på att följa och fem artiklar som de tror att Sverige är sämst på att följa. Samla sedan deltagarna och diskutera varför de valt som de gjort. Vad skulle kunna förändras? Vems ansvar är det i så fall? (Eget ansvar, kommunen, staten?) Kanske kan ni få ihop en gemensam lista?

Diskussionsunderlag

Efter övningen kan ni prata om hur FN:s barnrättskommitté övervakar Sverige och andra länder så att de faktiskt följer barnkonventionen. FN:s barnrättskommitté granskar Sverige vart femte år och de ger förslag på hur Sverige skulle kunna jobba bättre med att följa barnkonventionen. Trots att Sverige ofta anses vara bra på att följa barnkonventionen får staten en del kritik och rekommendationer från kommittén. Bland annat vill kommittén att Sverige ska göra mer för att:

- minska barnfattigdom
- stoppa mobbning
- snabbare hjälpa barn och unga som mår dåligt
- barn som flyr från andra länder ska ha samma rättigheter som andra barn i Sverige
- barn i större utsträckning ska bli lyssnade till i frågor som rör dem
- barn ska känna till sina rättigheter i större utsträckning än idag
- alla barn ska få samma möjlighet till exempelvis utbildning och stöd oavsett var i landet de bor

Sverige får också kritik för att det inte finns någonstans dit barn kan vända sig för att lämna klagomål om de inte får sina rättigheter tillgodosedda.

TIPS PÅ FLER AKTIVITETER

Skapa en paneldebatt med en moderator om något som barnen själva arbetat fram och önskar diskutera.

Intervjua rektorn i exempelvis en ”morgonsoffa” (som de brukar ha på morgonnyheterna på TV). Skapa en frågelåda några dagar innan där barn kan lägga olika frågor.

Skapa en åsiktsvägg (klagomur, klottervägg) där barnen kan skriva upp vad de tycker är bra på skolan (eller i kommunen eller något annat) och vad de tycker inte fungerar bra. Låt barnen ta fram förslag på hur man sedan kan förbättra det som inte är bra.

Låt barnen skapa något kreativt, exempelvis: utställning, kollage, teater, dans, musik, graffiti, egna förslag på någon av artiklarna i barnkonventionen och visa upp.

LÄNKAR

Rädda Barnen

- Barnkonventionen www.raddabarnen.se/om-oss/barnkonventionen/
- Du har rätt! www.raddabarnen.se/Documents/ung-och-skola/skola/du-har-ratt.pdf
- Självklart www.raddabarnen.se/Documents/ung-och-skola/skola/sjalvklart-material.pdf
- Ung röst www.raddabarnen.se/ung-rost/

Barnombudsmannen

- Barnkonventionen för barn och unga www.barnombudsmannen.se/for-barn-och-unga/om-barnkonventionen/
- Affisch om barnkonventionen www.barnombudsmannen.se/publikationer/bestall-och-ladda-ner/affisch-om-barnkonventionen-pa-svenska/
- Övningskompendium www.barnombudsmannen.se/publikationer/bestall-och-ladda-ner/jag-vill-saja-nagot-handledning-2009/
- Jag vill säga något! (Tidning) <http://www.barnombudsmannen.se/publikationer/bestall-och-ladda-ner/jag-vill-saja-nagot-tidning-2009/>

Här hittar ni mer information om barnets rättigheter:

- Rädda Barnens ungdomsförbund
- BRIS
- UNICEF
- UMO – Ungdomsmottagning på nätet
- BOJ, Brottsofferjourernas Riksförbund
- Friends
- Nationella hjälplinjen
- Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter
- Ung och dum

Bilagor

QUIZ- frågor

Facit till quiz:et

Svarsmall

Lättläst version av barnkonventionen

Loppan

Mall - undersök din skola

FRÅGOR TILL QUIZ

1. När firas internationella barndagen?

- 20 oktober
- 20 november
- 13 december

2. Vilket år kom barnkonventionen?

- 1883
- 1950
- 1989

3. Vem räknas som ett barn?

- Alla människor under 18 år
- Alla som bor med sina föräldrar utan att tjäna egna pengar
- Det finns ingen särskild gräns för när man är ett barn – det är upp till varje land att avgöra

4. Vad betyder ordet konvention?

- Regler och överenskommelser som är frivilligt antagna
- Lagbok
- Regler för internationella avtal

5. Vad är barnkonventionen?

- En lista som beskriver hur barn och unga ska vara och bete sig
- Regler som beskriver hur barn runt om i hela världen ska behandlas
- Regler som beskriver hur barn och unga ska vara mot varandra när de umgås

6. Varför har barn en alldeles egen konvention?

- För att barn behöver extra stöd och skydd
- Barn behöver inte alls en egen konvention
- Den behövs bara för vissa barn

7. Vilka länder har inte skrivit under (ratificerat) barnkonventionen?

- USA och Somalia
- Tyskland och Norge
- Tanzania och Sydkorea

8. Vad gör FN (Förenta nationerna) för barnkonventionen?

- De gör inget alls
- Ser till att barnkonventionen ser snygg ut
- Ser till att länder följer barnkonventionen

9. Hur många artiklar består barnkonventionen av?

- 10
- 35
- 54

10. Vilken artikel är viktigast i barnkonventionen?

- Artikel 28 - Alla barn har rätt till utbildning
- Artikel 31 - Alla barn har rätt till fritid och vila
- Alla artiklar är lika viktiga

11. Kims föräldrar har skiljt sig. Hon bor med sin mamma och träffar sin pappa en gång i månaden. Borde Kim ha något att säga om det beslutet?

- Nej, Kim är bara ett barn och vet inte vad som är bäst för henne
- Ja, det är helt och hållet upp till Kim hur hon vill leva sitt liv
- Ja, Kim har alltid rätt att säga vad hon tycker och de vuxna som fattar beslutet måste lyssna till vad Kim har att säga

12. Liam är nio år gammal och han använder en rullstol. Han kan inte gå till skolans matsal för att den har massa trappsteg för att komma in. Vad borde göras?

- Skolan borde bygga en ramp in i matsalen
- Liam borde få gå på en annan skola
- Liam borde äta sin lunch i ett annat rum

13. Vilken statlig myndighet i Sverige granskar hur andra myndigheter, kommuner och landsting följer barnkonventionen?

- Barnombudsmannen
- Diskrimineringsombudsmannen
- Skolverket

FACIT TILL QUIZ:ET

1. När firas internationella barndagen?

20 november

2. Vilket år kom barnkonventionen?

1989

3. Vem räknas som ett barn?

Alla människor under 18 år

4. Vad betyder ordet konvention?

Regler och överenskommelser som är frivilligt antagna

5. Vad är barnkonventionen?

Regler som beskriver hur barn runt om i hela världen ska behandlas

6. Varför har barn en aldeles egen konvention?

För att barn behöver extra stöd och skydd

7. Vilka länder har inte skrivit under (ratificerat) barnkonventionen?

USA och Somalia

8. Vad gör FN (Förenta nationerna) för barnkonventionen?

Ser till att länder följer barnkonventionen

9. Hur många artiklar består barnkonventionen av?

54

10. Vilken artikel är viktigast i barnkonventionen?

Alla artiklar är lika viktiga

11. Kims föräldrar har skiljt sig. Hon bor med sin mamma och träffar sin pappa en gång i månaden. Borde Kim ha något att säga om det beslutet?

Ja, Kim har alltid rätt att säga vad hon tycker och de vuxna som fattar beslutet måste lyssna till vad Kim har att säga

12. Liam är nio år gammal och han använder en rullstol. Han kan inte gå till skolans matsal för att den har massa trappsteg för att komma in. Vad borde göras?

Skolan borde bygga en ramp in i matsalen

13. Vilken statlig myndighet i Sverige granskar hur andra myndigheter, kommuner och landsting följer barnkonventionen?

Barnombudsmannen

VAD KAN DU OM BARNKONVENTIONEN?

Fråga

1

X

2

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

LÄTTLÄST VERSION AV BARNKONVENTIONEN

Artikel 1

Alla som är under 18 år räknas som barn. Det som står i barnkonventionen gäller dem.

Artikel 2

Alla barn är lika mycket värda. De har samma rättigheter och får inte bli diskriminerade.

Artikel 3

När vuxna fattar beslut som rör barn måste de vuxna alltid tänka på barnets bästa.

Artikel 4

Vuxna i de länder som skrivit under barnkonventionen har ansvar för att barnen får sina rättigheter respekterade.

Artikel 6

Alla barn har rätt till liv och utveckling, både för kropp och själ.

Artikel 7, 8

Alla barn har rätt till ett namn, att bli registrerat, få ett medborgarskap och att få tillhöra en familj.

Artikel 7, 8, 9

Alla barn har rätt att veta vilka deras föräldrar är och att få träffa båda föräldrarna.

Artikel 12

Alla barn har rätt att säga sin mening. De har rätt att vara delaktiga och ha inflytande i alla frågor som rör dem.

Artikel 13, 14

Alla barn har rätt att tro på vad de vill och tänka och säga vad de vill.

Artikel 16

Alla barn har rätt till ett privatliv och att få vara ifred.

Artikel 17

Alla barn har rätt att få veta saker genom att läsa böcker, lyssna på radio, se på TV och film och genom att använda internet. De har rätt att skyddas från skadlig information.

Artikel 18, 19

Alla barn har rätt att växa upp i ett tryggt hem, hos vuxna som bryr sig om dem. De har rätt till skydd från våld hemma.

Artikel 23

Alla barn som har en funktionsnedsättning ska få den hjälp de behöver för att kunna leva ett bra och värdigt liv.

Artikel 24

Alla barn har rätt att få ha en bra hälsa. De har rätt att få vård och hjälp om de skadar sig eller blir sjuka.

Artikel 27

Alla barn har rätt till rent vatten och mat. De har rätt att få hjälp om de är fattiga.

Artikel 28

Alla barn har rätt till gratis grundskola.

Artikel 31

Alla barn har rätt till lek, vila och fritid.

Artikel 38

Alla barn har rätt till skydd och vård i krig. Inga barn ska behöva vara soldater.

Artikel 42

Alla barn har rätt att få lära sig om sina rättigheter.

Artikel 9, 32, 33, 34, 35, 36

Alla barn har rätt till skydd från det som kan skada dem, t ex farligt arbete och droger. De har rätt till skydd mot att bli utnyttjade t ex sexuellt eller som arbetskraft.

LOPPAN

www.raddabarnen.se

Du har rätt att känna dig trygg i skolan och förskolan

Du har rätt att få ha vilka kompisar du vill

Du har rätt att tala om vad som är roligt och tråkigt

Du har rätt att rita och leka

Illustrationer: Mathilda Stenmark

Du har rätt att leka med vem du vill

Du har rätt att leka ute och vara trygg

Du har rätt att lära dig läsa om någon är dum mot dig

Du har rätt att berätta om någon är dum mot dig

DOM TÖG MINA SKÖR

FN:s konvention om barnets rättigheter gäller alla barn från 0–18 år.

UNDERSÖKNING AV SKOLAN

Områden att undersöka	Ja	Nej	Ibland	Kommentarer
Skolan har nolltolerans mot mobbning och kränkningar	☐	☐	☐
Maten på skolan är bra	☐	☐	☐
Skolan undervisar om barnets rättigheter	☐	☐	☐
Det är tryggt att vistas på skolgården för alla elever	☐	☐	☐
Toaletterna på skolan är rena och trevliga att besöka	☐	☐	☐
Lärarna på skolan lyssnar på eleverna	☐	☐	☐
Det finns möjlighet att träffa skolsyster och kurator när elever behöver	☐	☐	☐
Skolan har ett välfungerande elevråd	☐	☐	☐
Det är god studiero i klassrummet	☐	☐	☐
På skolan finns det möjlighet att få läxhjälp	☐	☐	☐
Alla elever har fått bidra till likabehandlingsplanen	☐	☐	☐
Skolan har rastvänner	☐	☐	☐
Personal på skolan lär eleverna använda nätet på ett tryggt sätt	☐	☐	☐
Skolan tar inte ut avgifter för skolresor, frilufsdagar, eller andra utflykter	☐	☐	☐
Skolan är tillgänglig för alla elever	☐	☐	☐

Text och innehåll: Mary Douglas,
projektledare för Ung röst

Fakta granskare: Karin Fagerholm, jurist på
Rädda Barnen och Sandra Torstensson,
ansvarig för Rädda Barnen utbildar

Formgivning: Dockside

Rädda Barnen
107 88 Stockholm
Landsvägen 39
Sundbyberg
Tel: 08-698 90 00
Kundservice@rb.se
www.raddabarnen.se